

Identifying the Network of Subjects Related to Women's Employment in Rural Handicraft Industries

Neda Zarandian ¹

1. (Corresponding Author) Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran
Email: n.zarandian@ut.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article History:

Received:

27 July 2024

Received in revised form:

5 November 2024

Accepted:

29 November 2024

Available online:

7 December 2024

Keywords:

Handicrafts,
Employment,
Women,
Village.

ABSTRACT

Various handicraft capacities in different villages in the country have provided a basis for easier and more accessible employment for women. Therefore, the current research aimed to identify the barriers and capacities of this field from the perspective of women active in rural handicrafts in the country. The current research is qualitative. Sampling (16 people) among the target population of female entrepreneurs and workers in the field of handicrafts in the country was started in a purposeful-available manner, and the snowball method was continued until theoretical saturation was reached. Semi-structured interviews were used to collect the data. The text of the interviews was coded using the thematic analysis method and MAXQDA 2020. A total of 71 codes, 31 basic themes, 12 organizing themes, and three overarching themes were identified. Three overarching themes have been identified, including the capacity of employment in handicrafts for women (including the organizing themes of the specific capacities of handicrafts, the effects of employment in handicrafts, and the support of others for women's employment), obstacles to women's employment in handicrafts (including the organizing themes of obstacles social, family, government, product and tourism market, financial, and skill barriers), and proposals for women's employment in handicrafts (including organizing themes of macro-level, business-level, and individual-level proposals). The findings can be used for better policy-making in line with women's employment in rural handicrafts and to improve women's performance in this field.

Citation: Zarandian, N. (2024). Identifying the Network of Subjects Related to Women's Employment in Rural Handicraft Industries. *Journal of Rural Research*, 15 (4), 139-153.
<http://doi.org/10.22059/jrur.2025.378363.1959>

© The Author (s)

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Women's empowerment in rural handicrafts is a pivotal force in fostering economic growth and sustainable development, yet it remains an underexplored territory in research. This study endeavors to bridge this critical gap by delving deeply into the challenges and opportunities women actively engaged in rural handicraft enterprises face, shedding light on their experiences, barriers, and aspirations.

Methodology

Embarking on a meticulous methodological journey, this study adopted a purposive sampling approach, zeroing in on 16 female entrepreneurs who play pivotal roles in the rural handicraft sector. Through in-depth interviews and rigorous data analysis facilitated by the MAXQDA 2020 software, a rich tapestry of insights and narratives emerged, culminating in the extraction of 71 distinct codes that encapsulated the essence of women's experiences in this domain.

Results and discussion

The results of the study indicate that women in rural handicrafts face a number of challenges, including a lack of social, family, government, product and marketing, financial, and skill barriers. However, women in this sector also possess several strengths, including capacities related to handicrafts, supporting others, and employment effects. Based on the findings, the study identifies several recommendations for empowering women in this sector, including suggestions at different macro, business, and individual levels. Specifically, the findings reveal that women in rural handicrafts often face significant barriers to entering and succeeding in the industry. These barriers include:

- **Social barriers:** These include barriers related to village culture and gender. Slandering rural people is caused by the closed environment of the village, and things like not taking women seriously, inappropriate treatment of colleagues, looking down on men, and gender discrimination are among the things related to this category.

- **Family barriers:** These include men's opposition to women's employment, lack of family support, and household responsibilities.

- **Government barriers:** Inefficiency of the loan process is a government obstacle.

- **Product and marketing barriers:** These include the non-use of handicrafts, the abuse of dealers, and the lack of buyers for handicrafts.

- **Financial barriers:** Financial obstacles for handicraft artists include the cost of attending exhibitions, difficulties obtaining raw materials, the long duration of the cold return period, and the high cost of handicrafts.

- **Skill barriers:** Skill barriers for women active in rural handicrafts include the lack of up-to-date handicraft training.

Despite these challenges, women in rural handicrafts also possess several strengths that can be leveraged to support their success. These strengths include the following.

- **Capacities related to handicrafts:** Key concepts related to handicraft capacities, such as access to raw materials, the variety of handicrafts in different provinces, the possibility of creating practical products with handicraft skills, familiarity with handicrafts from childhood, and providing training in handicrafts, were identified.

- **Supporting others:** Supporting others includes supporting the family and respecting women.

- **Employment effects:** According to interviewees, the effects of employment in handicrafts include generating income for women and increasing their social participation.

Based on these findings, this study recommends several steps that can be taken to empower women in rural handicrafts at different levels:

- **Macro level:** This is related to the kind of support that government organizations and institutions can provide to encourage the employment of women in the field of handicrafts. These proposals can be categorized into three areas: marketing and sales, advisory, and media.

- **Business level:** At the business level, two categories of cooperation can be proposed as paying attention to the market and the

customer and starting a family business. The cooperation category refers to paying attention to cooperation and empathy with other activists. Paying attention to the market and customers in the form of topics such as paying attention to local capacities and providing functional products, providing new, creative works that are in line with customer needs, recognizing the needs and tastes of the market, branding handicrafts, and making handicrafts practical should be included in the employment of women in the field. Therefore, handicrafts should also be considered.

- **Individual level:** At the individual level, increasing self-confidence is key.

By adopting these steps, we can create a more equitable and supportive environment for women in rural handicrafts. This will help ensure that women can participate in the industry on an equal footing with men and contribute to the economic development of their communities.

Transitioning into the discussion phase, this study amplifies the implications of the findings, unraveling the policy implications and support mechanisms necessary for creating an enabling environment for women in rural handicraft employment. By advocating for gender-responsive policies and targeted interventions, this study seeks to pave the way for a more inclusive, equitable, and empowering landscape for women artisans and entrepreneurs.

Conclusion

In summary, this study serves as a beacon of hope and progress, illuminating the way forward for women's economic empowerment through rural handicrafts. By unpacking the nuances of women's experiences, challenges, and opportunities in this sector, this study lays the groundwork for transformative change, forging a path toward a more vibrant, inclusive, and resilient future for women artisans in rural communities.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

شناسایی شبکه مضامین اشتغال زنان در صنایع دستی روستایی

ندا زرندیان

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: N.zarandian@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

ظرفیت‌های متنوع صنایع دستی در روستاهای مختلف کشور زمینه‌ای را برای اشتغال آسان‌تر و در دسترس‌تر زنان فراهم آورده است. از این رو، هدف از پژوهش حاضر شناسایی موانع و ظرفیت‌های این حوزه از نگاه زنان فعال در صنایع دستی روستایی کشور بود. پژوهش حاضر از منظر هدف کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها از نوع کیفی است. نمونه‌گیری (۱۶ نفر) از میان جامعه هدف زنان کارآفرین شاغل در زمینه صنایع دستی کشور به صورت هدفمند- در دسترس شروع و با استفاده از روش گلوله برفی تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. گردآوری داده‌ها با مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شد. متن مصاحبه با روش تحلیل مضمون به سبک آتراید و استرلینگ و توسط نرم‌افزار Maxqda2020 کدگذاری گردید. در مجموع ۷۱ کد، ۳۱ مضمون پایه، ۱۲ مضمون سازمان دهنده و سه مضمون فراگیر شناسایی شدند. مضامین فراگیر شناسایی شده شامل ظرفیت‌های اشتغال در صنایع دستی برای زنان (شامل مضامین سازمان دهنده ظرفیت‌های خاص صنایع دستی، آثار اشتغال در صنایع دستی و حمایت دیگران از اشتغال زنان)، موانع اشتغال زنان در صنایع دستی (شامل مضامین سازمان دهنده موانع اجتماعی، موانع خانوادگی، موانع دولتی، موانع محصول و بازار گردشگری، موانع مالی و موانع مهارتی) و پیشنهادها برای اشتغال زنان در صنایع دستی (شامل مضامین سازمان دهنده پیشنهادها سطح کلان، پیشنهادها سطح کسب‌وکار و پیشنهادها سطح فردی) هستند. یافته‌ها می‌تواند برای سیاست‌گذاری بهتر اشتغال زنان در زمینه صنایع دستی روستایی و همچنین بهبود عملکرد زنان به کار گرفته شود.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۵/۰۶

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۸/۱۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۹/۰۹

تاریخ چاپ:

۱۴۰۳/۱۰/۰۷

واژگان کلیدی:

صنایع دستی،
اشتغال، زنان،
روستا.

استناد: زرندیان، ندا. (۱۴۰۳). شناسایی شبکه مضامین اشتغال زنان در صنایع دستی روستایی. *مجله پژوهش‌های روستایی*، ۱۵ (۴)، ۱۵۳-۱۳۹. <http://doi.org/10.22059/jrur.2025.378363.1959>

مقدمه

در سال ۲۰۲۲، جمعیت جهان برابر با ۷,۹۵ میلیارد نفر بوده است که از این میان، ۳,۹۵ میلیارد نفر را زنان تشکیل می‌دهند (Statista, 2023). با این وجود، بنا بر گزارش سازمان جهانی کار، نرخ مشارکت جهانی نیروی کار برای زنان حدود ۴۷ درصد است که به طور قابل توجهی کمتر از نرخ مشارکت مردان (حدود ۷۲ درصد) می‌باشد. این شکاف به ویژه در برخی مناطق مانند شمال آفریقا و کشورهای عربی، که نرخ بیکاری برای زنان بیش از ۲۰ درصد می‌باشد، مشهود است. این در حالی است که موضوع اشتغال زنان به عنوان یکی از مسائل حائز اهمیت در دنیای کنونی شناخته می‌شود و نقشی اساسی در تضمین رشد و توسعه اقتصادی پایدار ایفا می‌کند (Aytekin, 2019؛ جلیلیان و همکاران، ۱۴۰۲). سرمایه‌گذاری در اشتغال زنان نه تنها عملکرد و بهره‌وری کسب‌وکار را افزایش می‌دهد، بلکه به درآمد بهتر خانواده برای تغذیه، سلامت و آموزش کودکان کمک می‌کند؛ مسئله‌ای که در نهایت به نفع کل جامعه است (Aydin et al, 2023).

اهمیت موضوع اشتغال زنان و تبعات مثبت آن موجب شده تا در سال‌های اخیر پژوهشگران متعددی به دنبال بررسی ابعاد این پدیده باشند. برخی از این مطالعات به نقش‌آفرینی زنان در توسعه صنایع دستی در سطح کلان پرداخته‌اند. چنانچه فلاح تبار (۱۳۹۷) در مطالعه خود با قیاس زنان شاغل و غیر شاغل در زمینه صنایع دستی روستایی در دهستان جوادآباد ورامین، نقش زنان در توسعه پایدار روستایی را تأیید می‌کند. دی هامیجا^۱ (۱۹۷۵) نیز تأکید دارد که اشتغال زنان در زمینه صنایع دستی در تناسب با خانه‌دار بودن زنان روستایی می‌باشد. در مطالعه‌ای دیگر اکبرقلی و الیاسی مقدم (۱۳۹۳) با بررسی روستاهای بخش زبرخان شهرستان نیشابور دریافتند که صنایع دستی موجب تنوع‌بخشی و توسعه فعالیت‌های اقتصادی-تولیدی، مشارکت زنان و به تبع آن افزایش درآمدهای خانوارهای روستایی می‌شود. در این میان، شیوه‌های نوین تولید، کاربردی کردن دانش زنان و بیمه صنعتگران زن می‌تواند به این جریان کمک کند. به عبارتی، صنایع دستی می‌تواند در توانمندسازی زنان نقش به‌سزایی داشته باشد. همان‌گونه که عربخانی، سیدمیرزایی و کلدی (۱۳۹۸) در پژوهش خود به این موضوع تأکید داشته‌اند. این محققان با استفاده از روش گراندید به تحلیل توانمندسازی زنان در تولید مصنوعات گردشگری پرداختند. این مطالعه که در پنج روستای اردمه، محمودآباد، پیرگز، کوشک و حصارنو انجام شد نشان داد که توانمندسازی زنان روستای در صنایع دستی به مثابه عاملی برای توسعه محلی می‌باشد. رحمان^۲ (۲۰۲۱) به بررسی عوامل توانمندسازی زنان در صنایع دستی در رانگپور بنگلادش پرداخت. طبق یافته‌های این پژوهش، ساعت‌های کاری، درآمد ماهانه و اشتغال در صنایع دستی بر توانمندسازی ایشان مؤثر است. علی بیگی و تقی بیگی (۱۴۰۲) نیز به حمایت از برند صنایع دستی زنان روستایی به عنوان یکی از اقدامات در راستای توانمندسازی زنان روستایی در استان کرمانشاه تأکید داشته‌اند.

در برخی از مطالعات به صورت خاص به بررسی نگرش زنان به اشتغال در صنایع دستی پرداخته شده است. بر اساس پژوهش حسینی نیا و ملک محمدی (۱۳۷۸) زنان نگرش مثبتی به اشتغال در زمینه گردشگری دارند و این امر موجب می‌گردد تا انگیزه بیشتری برای مشارکت ایشان در این نوع اشتغال وجود داشته باشد. اما سواری و همکاران (۱۳۹۲) به نتیجه‌ای معکوس در مطالعه خود در خصوص زنان روستایی شهرستان دیواندره دست یافتند. یافته‌ها نشان داد که زنان نگرش مثبتی به اشتغال در زمینه صنایع دستی ندارند. در این میان، راهکارهای حمایت، آموزشی و تشویقی می‌تواند این نگرش را به صورت مثبت تحت تأثیر قرار دهد.

بررسی ارتباط میان تحصیل و آموزش در صنایع دستی و اشتغال در این زمینه، از دیگر موضوعاتی می‌باشد که مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس مطالعه سلیمانی، خالدی و پاپ زن (۱۳۹۰) آموزش‌های فنی حرفه‌ای زنان روستایی شهرستان سمنجان در افزایش دانش ایشان نقش به‌سزایی داشته است اما اشتغال و به‌کارگیری ایشان با موانع اقتصادی همراه بوده. تشکیل تعاونی‌های زنان روستایی در این خصوص می‌تواند راهگشا باشد. در مطالعه خاتون پیله فروش و کیانی سلمی (۱۳۹۵) ارتباط بین تحصیلات و اشتغال زنان در صنایع دستی پررنگ شده است. در این پژوهش که در کاشان صورت گرفته است، محققان دریافتند که درآمد فارغ‌التحصیلان زن رشته صنایع دستی از میانگین درآمد جامعه بالاتر اما تجربه کاری آن‌ها محدودتر است.

تدقیق در خصوص عوامل مؤثر و همچنین شناسایی موانع اشتغال زنان در زمینه صنایع دستی روستایی از دیگر موضوعات مورد توجه در مطالعات گذشته بوده است. عبدی، سیدمیرزایی و سوادیان (۱۴۰۲) به شناسایی عوامل مؤثر بر اشتغال زنان در صنایع دستی روستایی در استان آذربایجان غربی پرداخته‌اند. بر این اساس، عوامل فردی، فرهنگی و سازمانی در اشتغال زنان مؤثر هستند. یاداو و همکاران^۱ (۲۰۲۳) در مطالعه خود که در خصوص کارآفرینی دانشجویان دختر در هندوستان در زمینه صنایع دستی می‌باشد بر جایگاه تصورات و برداشته‌ها بر کارآفرینی زنان تأکید دارد. واحدی، ناصری و مرادنژادی (۱۳۹۵) به شناسایی مشکلات زنان روستایی در توسعه صنایع دستی در شهرستان ایلام پرداختند. بر این اساس، مشکلات زنان روستایی در چهار گروه مشکلات بازاریابی، مشکلات اجتماعی- فرهنگی، مشکلات اقتصادی و مشکلات صادرات واردات قابل دسته‌بندی است. در مطالعه‌ای دیگر، اصغری لقمجانی، معصومی و نوروزی (۱۳۹۹) به بررسی محدودیت‌های زنان روستایی شهرستان ایرانشهر در تولید صنایع دستی پرداخته‌اند. محدودیت‌های اقتصادی، اجتماعی و نهادی مهم‌ترین محدودیت‌های زنان در حوزه صنایع دستی بوده است. سواری، شعبانی فمی و شریف‌زاده (۱۳۹۶) به شناسایی موانع توسعه صنایع دستی در شهرستان دیواندره پرداختند. خروجی این پژوهش نشان داد که مهم‌ترین عامل عدم توجه و حمایت دولت می‌باشد. علاوه بر این، موانع در پنج مقوله موانع اقتصادی، زیرساختی، اجتماعی- فرهنگی، آموزشی و روان‌شناختی دسته‌بندی شدند. راهکارهایی همچون، ارائه آموزش‌های کاربردی یا ایجاد تشکل‌های صنایع دستی توسط این پژوهش پیشنهاد شده است. ووت، چان و لی^۲ (۲۰۲۱) با بررسی زنان کارآفرین دریافت که مواردی همچون فرآیندهای طولانی توسعه محصول، اندازه کوچک بازار و دانش ناکافی در بازاریابی دیجیتال از جمله موانع کارآفرینی در زمینه صنایع دستی برای زنان به شمار می‌رود. اوریدی^۳ و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه خود در کشور بنگلادش به موارد دیگری همچون امکانات ناکافی و برنامه‌های سازمان‌یافته مؤسسات حمایتی، پیچیدگی‌های مالی، فنی و تبلیغاتی به‌عنوان موانع کارآفرینی زنان در صنایع دستی اشاره می‌کند. میشر^۴ (۲۰۲۰) نیز با بررسی موانع اشتغال زنان در صنایع دستی به این موضوع دست می‌یابد که حمایت‌های دولتی و غیردولتی می‌تواند سهم به‌سزایی در رفع موانع و کارآفرینی موفق زنان در زمینه صنایع دستی گردد.

آنچه که پیدا است اگرچه مطالعات متعددی در زمینه اشتغال زنان در صنایع دستی انجام شده است اما به نظر می‌رسد هیچ‌یک از آن‌ها سعی نداشته‌اند تا با در نظرگیری هم‌زمان فرصت‌ها، چالش‌ها و راهکارها تصویری جامع در این زمینه را فراهم آورند. از این رو، وجه تمایز این پژوهش ترسیم شبکه مضامین جامع از اشتغال زنان در صنایع دستی است. اهمیت این موضوع در تصویرسازی همه‌جانبه‌ای است که می‌تواند برنامه ریزان، سیاست‌گذاران، سازمان‌های مردم‌نهاد و حتی فعالان

1. Yadav
2. Wut, Chan and Lee
3. Oridi
4. Mishra

زن صنایع‌دستی روستایی را به سمت اتخاذ تصمیمات و اعمال اقدامات مناسب‌تر رهنمون سازد. در این راستا، سه سؤال کلیدی مطرح می‌باشد: ظرفیت‌های اشتغال زنان روستایی در زمینه صنایع‌دستی چیست؟ موانع اشتغال زنان روستایی در زمینه صنایع‌دستی چیست؟ چه راهکارهایی برای بهبود اشتغال زنان روستایی در زمینه صنایع‌دستی وجود دارد؟. در پاسخ به این سؤالات سعی شد تا برخلاف مطالعات پیشین که تنها بر روستایی خاص متمرکز بوده‌اند، جامعه آماری را به تمام زنان کارآفرین شاغل در زمینه صنایع‌دستی روستایی تسری داد. این امر با سازوکار یک نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس می‌تواند ما را در شناخت جامع‌تری از وضعیت موجود اشتغال زنان روستایی در زمینه صنایع‌دستی در کل کشور کمک نماید.

مبانی نظری

زنان کارآفرین روستایی و صنایع‌دستی

کارآفرینی زنان، به‌عنوان یک نیروی محرک در اقتصاد جهانی، به‌سرعت در حال گسترش است. زنان کارآفرین، با ایجاد کسب‌وکارهای نوآورانه و پذیرش مسئولیت‌های مدیریتی، نقش مهمی در توسعه اقتصادی ایفا می‌کنند. این زنان با سازمان‌دهی منابع و مدیریت ریسک‌ها، موفق به ایجاد کسب‌وکارهای پایدار می‌شوند (Coughlin et al., 2002). در این میان، زنان کارآفرین روستایی، با ایجاد فرصت‌های شغلی و توسعه اقتصادی، نقش مهمی در بهبود وضعیت زندگی زنان روستایی ایفا می‌کنند. زنان کارآفرین روستایی با معرفی محصولات و خدمات جدید، ایجاد بازارهای محلی و استفاده از فناوری‌های نوین، به رشد اقتصادی مناطق روستایی کمک می‌کنند. این زنان با توجه به شناخت عمیق از جامعه محلی و نیازهای آن، قادر به ایجاد کسب‌وکارهای پایدار هستند (Pato & Teixeira, 2016).

اگرچه توسعه کارآفرینی زنان روستایی برای بهبود وضعیت مناطق محروم بسیار حیاتی است، اما به نظر هنوز موانع زیادی برای تحقق این مهم وجود دارد (Gautam & Mishra, 2016; Hechavarría et al., 2019). زنان همچنان در نیروی کار نسبت به مردان کمتر حضور دارند و از فرصت‌های کمتری برخوردارند (Haque & Itohara, 2009; Strawser et al., 2021). این در حالی است که عوامل روان‌شناختی مانند سخت‌کوشی، پشتکار، جویندگی جایگاه و شناخت، استقلال، و تجربه کاری (Das, 2000) و همچنین انگیزه‌های درونی، تحصیلات، مهارت‌ها، ایده‌های نوآورانه، توانایی تصمیم‌گیری، خلاقیت و ریسک‌پذیری (Hossaini et al., 2009; Mozumdar, 2020; Akhtaer & Cheng, 2020) از جمله عواملی هستند که زنان کارآفرین را به‌پیش می‌رانند.

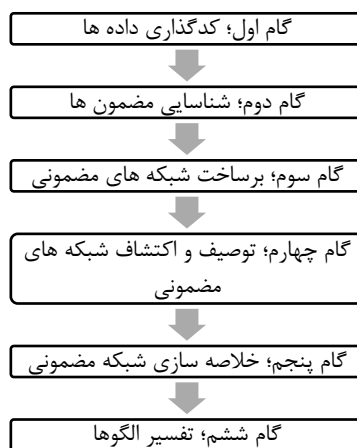
زنان کارآفرین، چه در روستا و چه در شهر، با موانعی مشترک مانند سیاست‌های دولتی نامناسب، مشکلات نهادی و مالی، کمبود نقدینگی، مشکلات بازاریابی و تبعیض در سازمان‌های حمایتی روبرو هستند (Saleh, 1995; Doran et al., 2018). علاوه بر این، توسعه کارآفرینی در مناطق شهری و روستایی دارای تفاوت‌هایی نیز می‌باشند (Nawaz, 2009). زنان کارآفرین روستایی علاوه بر این چالش‌ها، با موانع دیگری مانند بی‌سوادی، آگاهی کم، محرومیت، محدودیت‌های اجتماعی و بی‌عدالتی، دست‌وپنجه نرم می‌کنند (Ferdousi & Mahmud, 2019). آن‌ها به دلیل کمبود امکانات، امکان تولید محصولات نوآورانه را نداشته و در بازار رقابتی جایگاه ضعیفی را دارا می‌باشند (Ahammad & Moudud-UI-Huq, 2013).

با تمام این اوصاف، یکی از حوزه‌های قابل‌تأمل در روستاها که می‌تواند به اشتغال درون‌زای زنان روستایی بیانجامد موضوع صنایع‌دستی است. در تعریف صنایع‌دستی آمده است که صنایع‌دستی اقلامی است که به‌طور دستی یا با ابزارهای ساده ساخته‌شده، دارای جنبه‌های هنری یا سنتی می‌باشد؛ این اقلام می‌تواند کاربردی یا تزئینی به شمار روند (Din, 2013).

(2014). از اين منظر طيف صنايع دستي و اشتغال مترتب بر آن بسيار وسيع خواهد بود. علاوه بر اينکه، در کشور ما هر یک از مناطق داراي صنايع دستي مختص به خود مي باشند تا جايي که بر اساس آخرين سالنامه آماری منتشر شده توسط وزارت ميراث فرهنگي، گردشگري و صنايع دستي در سال ۱۴۰۱ در کشور در حدود ۲۹۵ رشته و زيررشته وجود دارد (وزارت ميراث فرهنگي، گردشگري و صنايع دستي، ۱۴۰۱). از اين رو، پرداختن به کارآفريني و اشتغال زنان روستايي در صنايع دستي موضوع حائز اهميت است.

روش پژوهش

مطالعه حاضر با رويکرد کيفي انجام شده و از نوع توصيفي- کاربردي مي باشد. به منظور گردآوری داده ها از مصاحبه نيمه ساختاريافته عميق استفاده شد. اين مصاحبه ها حول سه سؤال کليدي چالش هاي کارآفريني زنان در صنايع دستي چيست؟ فرصت هاي زنان در صنايع دستي چيست؟ و راهکارهاي بهبود وضعيت اشتغال زنان در صنايع دستي روستايي چيست؟، شکل گرفت. جامعه آماری اين پژوهش شامل زنان شاغل و کارآفرين در زمينه صنايع دستي در کشور بود. نمونه گيري به صورت هدفمند و در دسترس تا رسيدن به حد اشباع نظري آغاز و تا رسيدن به اشباع نظري با استفاده از روش گلوله برفي ادامه يافت. تعداد مصاحبه شوندهگان به ۱۶ نفر رسيد. هر مصاحبه در حدود ۲۰ تا ۵۰ دقيقه به طول انجاميد. متن مصاحبه ها در حين مصاحبه پياده سازي شد. به منظور تحليل و تحليل داده هاي به دست آمده از مصاحبه ها از روش تحليل مضمون استفاده شد. منظور از مضمون الگويي است که در داده ها يافته شده و مشاهدات را توصيف و طبقه بندي و پديده را تفسير مي نمايد (Boyatzis, 1998). در اين ميان، محققان مختلفی سعی داشته اند تا فرآيند انجام تحليل مضمون را تبیین نمایند. در اين پژوهش از گام هاي اتراید- استرلينگ^۱ (۲۰۰۱) به منظور تحليل شبکه مضموني استفاده شد. اين گام ها شامل شش مرحله به شرح ذيل مي باشد:

شکل ۱. گام های تحليل شبکه مضمون- برگرفته از اتراید- استرلينگ (۲۰۰۱)

اتراید- استرلينگ (۲۰۰۱) سه گام اول (کدگذاری داده ها، شناسايي مضمون ها و بر ساخت هاي شبکه هاي مضموني) را «تقليل يا تجزيه متن»، نام گذاری کرده اند. بدین منظور، در پژوهش حاضر، متن های به دست آمده از ۱۶ مصاحبه در ابتدا مورد کدگذاری اوليه قرار گرفت و از آن ۷۱ کد استخراج گردید. کدهای استخراج شده در قالب ۳۱ مضمون پایه و پس از آن،

مضامین پایه شناسایی شده در قالب ۱۲ مضمون سازمان دهنده اصلی و ۳ مضمون فراگیر طبقه‌بندی شدند. در ادامه هر یک از این مضامین تبیین خواهند شد.

گام‌های چهارم (توصیف و اکتشاف شبکه‌های مضمونی) و پنجم (خلاصه‌های شبکه مضمونی) به‌عنوان «اکتشاف متن» نام‌گذاری شده‌اند. این مرحله که به توصیف و تبیین شبکه مضامین شناسایی شده در مراحل قبلی می‌پردازد در این پژوهش در ادامه و قسمت یافته‌های تحقیق آورده شد.

گام ششم (تفسیر الگوها) به‌عنوان «یکپارچه‌سازی اکتشافات» شناخته می‌شود. این مرحله در قالب بحث و نتیجه‌گیری در مقاله حاضر ارائه گردید.

علاوه بر این، از معیارهای چهارگانه لینکولن و گوبا (۱۹۸۵) شامل قابلیت اعتبار، قابلیت انتقال، قابلیت وابستگی و قابلیت تأیید به‌منظور اطمینان از اعتبار داده‌ها استفاده شد (صادقی مقدم به نقل از لینکلن و گوبا، ۱۹۸۵). در خصوص قابلیت اعتبار، مضامین استخراجی از مصاحبه‌ها در اختیار مصاحبه‌شوندگان قرار گرفته و نظر ایشان در خصوص تأیید مفاهیم استخراج شده مورد سؤال قرار گرفت. بازنگری کدها توسط یکی از اساتید حوزه صنایع‌دستی از جمله تدابیر دیگر در این زمینه بود. در قابلیت انتقال، نظر به توزیع مکانی و نوع حیطة صنایع‌دستی مختلف مصاحبه‌شوندگان (سنگ‌های یمتی، سوزن دوزی، حصیربافی و ...)، اعتبار یافته‌ها قابل تأیید است. در قابلیت وابستگی از سه فعال زن در زمینه اشتغال زنان کمک گرفته شد تا فرآیند و نتایج مصاحبه‌ها را بررسی نمایند. در خصوص قابلیت تأیید تلاش شد تا حق امانت در پیاده‌سازی‌ها و کدگذاری‌ها رعایت و حتی‌الامکان از تعصبات پژوهشی دوری گردد.

یافته‌ها

از مجموع متن ۱۶ مصاحبه انجام شده، ۷۱ کد استخراج گردید. این کدها در قالب ۳۱ مضمون پایه دسته‌بندی شدند. مضامین پایه شناسایی شده در قالب ۱۲ مضمون سازمان دهنده و سه مضمون فراگیر طبق جدول ذیل طبقه‌بندی گردیدند.

جدول ۱. فرآیند استخراج مضامین از مصاحبه‌ها

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	نمونه متن مصاحبه
		دسترسی به مواد اولیه صنایع‌دستی در کشور	«اینجا همه خانم‌ها سوزون دوزی بلدند مثل یک استاد از سن شش‌سالگی سوزن دوزی می‌کنند چطور جاهای دیگه از بچگی قالی‌بافی بلدن اینجا بچه هاش بدون هیچ ایرادی سوزن دوزی می‌کنند و نسل به نسل بلد هستند» (آشنایی با صنایع‌دستی از کودکی، مصاحبه‌شونده شماره ۵)
		تنوع صنایع‌دستی در استان‌های مختلف	«شما هنر دارید به نام گلابتون دوزی می‌تونید اون هنرتون رو اجرا کنید و چیزهای کاربردی که فقط روی شلوارهای محلی نباشه و هر گردشگری که می‌خواهد بیاد سایت لاک‌پشت‌ها این صنایع‌دستی شما را هم ببینه خرید کنه و هم یک درآمدی برای شما باشه و هم یک‌سوغاتی برای اون‌ها ما اومدیم اولین کاری که انجام دادیم یک گروه تشکیل دادیم گروه ما ۳۰ نفره بود تعاونی زدیم و تعاون‌مون را به ثبت رساندیم خانم‌ها تو خونشون کار می‌کردند بالاخره این کار مون رو انجام دادیم» (امکان ایجاد محصولات کاربردی بامهارت صنایع‌دستی، آشنایی با صنایع‌دستی از کودکی)
ظرفیت‌های اشتغال زنان در صنایع‌دستی	ظرفیت‌های مرتبط با صنایع‌دستی	امکان ایجاد محصولات کاربردی بامهارت صنایع‌دستی	

^۱ Lincoln and Guba

<p>ارائه آموزش‌های متنوع برای صنایع دستی</p>	<p>آثار اشتغال زنان در صنایع دستی</p>	<p>«از این کارا حالا نتیجه‌اش اینه که زن اولین چیزی که برایش فراهم میشه اینکه خودش میتونه کسب درآمد کنه» (درآمدزایی برای زنان، مصاحبه‌شونده شماره ۴)</p>
<p>حمایت خانواده احترام به خانم‌ها در جامعه</p>	<p>حمایت دیگران از اشتغال زنان</p>	<p>«یکسری مزیت‌های زن بودن مونو توی جامعه مردسالار برای تبدیل کردن به فرصت‌ها یا اون تهدیدها اینه که تلاش بکنیم با احترامی که بخشی از جامعه برای خانم‌ها قائل هستند بتوانیم از آن احترام استفاده بکنیم و کارها را انجام بدیم» (احترام به خانم‌ها، مصاحبه‌شونده شماره ۷).</p> <p>«ولی یک مشکل دیگه‌های که داشتیم این بود که حالا برای فروش یک‌نفری می‌کردیم که کجا باید بریم بفروشیم بهترین مکان برامون مکان ساحل بود اومدم پدر و برادر و یکی دو نفر دیگه برامون یک کپر بزرگ زدن تو ساحل گفتند بیاین برای فروش حالا برای فروش هیچ‌کس حاضر نبود بیاد هیچ مردی راضی نبود به خانومش یا دخترش بیاد فقط ما خودمون باید میرفتیم این برامون یک‌خرده سخت بود ولی چون پدر و مادرمون مون بودند حمایت می‌کرده‌اند می‌گفتند ما برامون مهم نیست شما برید کارتون انجام بدید و هیچ ایرادی نداره ما هم مجبور بودیم خواهرها بریم خالم و دختر داییم این‌ها هم بودند می‌رفتیم کنار ساحل جنس هامون به فروشمی داشتیم» (حمایت از خانواده، مصاحبه‌شونده شماره ۶).</p>
<p>فرهنگ روستا موانع جنسیتی</p>	<p>موانع اجتماعی</p>	<p>«همیشه باید در حال ثابت کردن باشی و ما ثابت کردیم که میتونیم باشیم و روزهای اولی که ما این تصمیم و اعلام کردیم همه شوخی کردند همه شوخی گرفته‌اند و جدی نگرفتن این قضیه رو فکر می‌کردند ما به‌زودی خسته میشیم این هم مثل خیلی از کارهای دیگه که خانم‌ها ایت باوری که توی ذهن جامعه مردسالاری، خانم‌ها همش دنبال سرگرمی هستم و کار جدی نمیخوان انجام بدن و این هم مثل بقیه کارهای دیگه به‌صورت سرگرمی خسته میشن و ول می‌کنند ما همیشه در حال ثابت کردن خودمان هستیم که بگیم این‌طوری نیستی که اگه ما بخوایم به کاری رو انجام کنیم حتماً انجامش میدیم و پاش هم وایمیستیم با وجود تمام مشکلات و خستگی و صرفاً یک سرگرمی نیست» (جدی نگرفتن خانم‌ها، مصاحبه‌شونده شماره ۷).</p>
<p>مخالفت مردان برای اشتغال زنان عدم‌حمایت خانواده مسئولیت‌های خانه</p>	<p>موانع اشتغال زنان در صنایع دستی</p>	<p>«موضوع اینکه وقتی ما صحبت از برابری زن و مرد می‌کنیم این موضوع نیست که ما قابلیت‌های مرد و زن رو با هم برابر بدونیم نه، حقوق یک زن و مرد می‌خوایم برابر بدونیم اینکه همون قدر که یک مرد حق داره که توی این جامعه فعالیت مثلاً اقتصادی داشته باشه و راحت باشه و به چشم انسان بهش نگاه کنند یک زنم این حقوق و داره و این واقعاً رعایت نشده توی کسبوکارهایی که حالا من شهر X بودم نمیدونم شهرهای دیگه هم این‌طور هست یا نه. ولی اینجا این موضوع خیلی رعایت نشده» (تبعیض جنسیتی، مصاحبه شماره ۱۰).</p> <p>«در رابطه با مشکلاتی که من توی استان X باهاش مواجه شدم یکی از بزرگ‌ترین و اولین مشکلاتم این فرهنگ‌سازی درون خانواده بودش اینکه من بتونم ثابت کنم که یک دختر بیست‌ساله میتونه روی پای خودش بایسته، میتونه خودش برای زندگی خودش در پاره‌ای از مسائل تصمیم بگیره و میتونه استقلال مالی خودش را داشته باشه که اگه مردها این اتفاق برایشان بیفته همه تشویقشون می‌کنند میگن که این مرد، مرد خوبیه و روی پای خودش واستاده و مرد زندگیه و از این حرف‌ها. منتهی در رابطه با خانم‌های این موضوع صدق نمی‌کنه متأسفانه و من به‌شخصه ازین حمایتی که بایدوشاید از طرف خانواده برخوردار نبودم. خانواده که میگم منظور پدر و مادر نیستن منظور تمام آشناهایی هستن که منو می‌شناسن و به‌رحال تشویقشون باعث میشه که من انرژی بیشتری رو بگیرم.» (عدم‌حمایت خانواده، مصاحبه‌شونده شماره ۱۰).</p>
<p>ناکارآمدی فرآیند اخذ وام</p>	<p>موانع دولتی</p>	<p>«دولت وام گذاشته اما به درد نمی‌خورد سوزن دوز ضامن کارمند نداره اون‌ها هم کارمندا میگیره سوزن دوزی نمی‌کنند سرمایه یک کار دیگری می‌کند» (ناکارآمدی فرآیند اخذ وام، مصاحبه‌شونده شماره ۵).</p>

<p>«خاطر اینکه خلاقیت ندراره از مترپال درستی استفاده نشده به خاطر اینکه به روزرسانی نشده تا با زندگی اجتماعی ما مچ بشه علناً اون هنر کاربرد پیدا نمی کنه و وقتی که کاربرد پیدا نمیکنه منبع درآمد نمیشه وقتی که منبع درآمد نمیشه این دل زدگی رو برای صنایع دستی به وجود میاره» (کاربردی نبودن صنایع دستی، مصاحبه شونده شماره ۹).</p> <p>«دلایل های میان ارزون می خرنند بعد به اسم خودشون میگن کار من است گرون خارج می فروشند.» (سوءاستفاده دلایل ها، مصاحبه شونده شماره ۶)</p>	<p>کاربردی نبودن صنایع دستی سوءاستفاده دلایل ها نبود مشتری برای صنایع دستی</p>	<p>موانع محصول و بازار صنایع دستی</p>
<p>«وسایل موردنیاز برای درست کردن صنایع دستی. مثلاً پارچه برای کیف و چیزای دیگه که دور از دسترس هستن» (مشکلات تهیه مواد اولیه، مصاحبه شونده شماره ۳).</p> <p>«این کاره صنایع دستی کار دلپه ولی هزینه بر هم هست با این شرایط اقتصادی. خیلی هزینه اقتصادی بالاپه. خیلی مهمه که یه محیطی باشه که آدمو حمایت کننند تا آدم بتونه کارو بفروش برسونه» (هزینه بر بودن صنایع دستی، مصاحبه شونده شماره ۱۲).</p>	<p>هزینه حضور در نمایشگاهها مشکل تهیه مواد اولیه صنایع دستی بلندمدت بودن دوره بازگشت سرمایه نبود سرمایه اولیه هزینه بر بودن صنایع دستی</p>	<p>موانع مالی</p>
<p>«آموزش آکادمیک وجود ندراره و آموزش به صورت استاد ی شاگردی هست و استاد ی شاگردی خیلی محدود میکنه فضای آموزشی این محدودیت فقط میتونی برای سرگرمی و دلگرمی کار صنایع دستی رو انجام بدید وگرنه چون آموزش به صورت نوین وجود ندراره خلاقیتی هم وجود ندراره و اینکه شما با مترپال های بروز دنیا آشنا نمیشی با طرح های بروز آشنا نمیشی و با طرح هایی که فرضا کاربری داره آشنا نمیشی فقط اون چیزی که از مادر بزرگ به مادر و مادر به فرزند همین طور از استاد به استاد یه هم چین چیزی رو یاد میگیری که به خاطر اینکه خلاقیت ندراره از مترپال درستی استفاده نشده به خاطر اینکه به روزرسانی نشده تا با زندگی اجتماعی ما مچ بشه علناً اون هنر کاربرد پیدا نمی کنه» (به روز نبودن آموزش های صنایع دستی، مصاحبه شونده شماره ۹).</p>	<p>به روز نبودن آموزش های صنایع دستی</p>	<p>موانع مهارتی</p>
<p>«به نظر من مسئولین باید ترتیب بازارچه های صنایع دستی محلی را در اماکن پربازدید گردشگران ایجاد بکنند که خود این کار موجب دلگرمی تولید کنندگاه صنایع دستی میشه و باعث میشه این صنعت به فراموشی سپرده نشه و کلا با این کار این رشته رونق میگیره و حتی افراد بیشتری هم جذب این کار میشه که خودش یک نوع کارآفرینی و اشتغالزایی برای خانمها است.» (ایجاد بازارچه های محلی صنایع دستی در مکان های پربازدید، مصاحبه شونده شماره ۴).</p>		
<p>«ما مکان های زیادی داریم توی شهر... خانه های تاریخی زیادی داریم که دارند خراب می شن. من خیلی دوست دارم که این خونه ها رو حمایت کنه میراث. بده دست خانم های صنعتگر و میشه یه خانه صنایع دستی. در کنار هم کار می کنیم هم این خونه ها احیا میشه هم ما یه مکانی داریم برای اینکه بتوانیم کارامون رو انجام بدیم» (تبدیل خانه های قدیمی به خانه صنایع دستی، مصاحبه شونده شماره ۱۲).</p> <p>«واقعاً عالیه اینکه با خانم های موفق مصاحبه می کنید. این ها رو اگر از رادیو، تلویزیون، مجلات یا چیزایی که وجود داره در رابطه با روابط عمومی، پخش کنید و خانم ها ببینند. اینکه واقعاً چه کارهایی انجام شده آدم های موفق و بشناسن و آشنا بشن روش خیلی خوبیه که میتونین معرفی کنین» (استفاده از رسانه عمومی برای معرفی زنان موفق، مصاحبه شونده شماره ۸).</p>	<p>بازاریابی و فروش نقش مشورتی و حمایتی نقش رسانه</p>	<p>پیشنهاد های سطح کلان پیشنهاد های برای اشتغال زنان در صنایع دستی</p>
<p>«برای کارآفرینی موقعی که کار بود و کارمون زیاد بود یک گروه بازم جابگو نبودند ما مجبور می شویم روستاهای دیگه هم کارآفرینی بدیم اونا هم دست به کار بشن چون روستاشون توریستی نبود ما براشون کار میبریم ازشون می خریدیم و براشون میفروختیم» (همکاری و همدلی با سایر فعالین، مصاحبه شونده شماره ۶).</p> <p>«اصلاً نیاز نیس که کسی بخواد کار خاصی انجام بده براش، از خودشون شروع کننند از کارگاه خانوادگی، اگه خودشون، همسرشون یا بچه هاشون هستن، کارگاه خانوادگی کوچولو</p>	<p>همکاری توجه به بازار و مشتری راه اندازی کسب و کار خانوادگی</p>	<p>پیشنهاد های سطح کسب و کار</p>

راه بنديان با اين طريق خودشون متوجه نميشن كه چطوري رشد كردن و تبديل شدن به كارگاه‌هاي خيلي بزرگ‌تر و بهتر» (راه‌اندازي كسب‌وكارهاي خانوادگي، مصاحبه‌شونده شماره ۸).

«به نظر من هيچ محدوديتي نداره همي طور هيچ جاي دنيا براي انجام هيچ كاري محدوديتي وجود نداره فقط مهم اينه كه خانم‌ها خواسته باشند كار كنن، توانايي‌شان دست‌كم نگيرند و مقاومت داشته باشند، پشتكار داشته باشند» (پشتكار داشتن، مصاحبه‌شونده شماره ۷)

پيشنهادهاي
سطح فردي
پشتكار داشتن

در ادامه هر يك از سه مضمون فراگير شناسايي شده با مضامين زيرمجموعه آن تشريح مي‌گردد:

• **مضمون فراگير ظرفيت‌هاي اشتغال زنان در صنايع دستي؛** اين مضمون از سه مضمون سازمان دهنده ظرفيت‌هاي مرتبط با صنايع دستي، آثار اشتغال زنان در صنايع دستي و حمايت ديگران از اشتغال زنان تشكيل شده است. مضمون ظرفيت‌هاي مرتبط با صنايع دستي اشاره آن دسته از ويژگي‌هاي صنايع دستي در کشور دارد كه مي‌تواند فرصتي را براي اشتغال در اين حوزه فراهم آورد؛ مواردی همچون دسترسى به مواد اوليه صنايع دستي در کشور، تنوع صنايع دستي در استان‌هاي مختلف، امکان ايجاد محصولات کاربردي بامهارت صنايع دستي، آشنايي با صنايع دستي از كودكي و ارائه آموزش‌هاي متنوع از صنايع دستي. به عبارتي از يك‌سو تنوع و کاربري‌هاي صنايع دستي در کشور ما و از سوي ديگر مهارت‌آموزي زنان از كودكي و دسترسى به آموزش‌ها در اين زمينه، بستر را براي اشتغال هرچه بيشتري زنان روستايي در صنايع دستي مختلف مساعد ساخته است.

اما آثار اشتغال زنان در صنايع دستي اشاره به ظرفيت‌هاي اين حوزه هم از لحاظ تأمين منافع اقتصادي (درآمدزايي براي بانوان) و هم از منظر رشد اجتماعي (افزايش مشاركت اجتماعي بانوان) اشاره دارد. به كلامي ديگر، پيامدهايي كه اشتغال زنان در حوزه صنايع دستي مي‌تواند براي ايشان به همراه بياورد خودي از ظرفيت‌هايي است كه بايد به آن توجه داشت. حمايت ديگران از اشتغال زنان، ظرفيتي است كه مي‌تواند در سطح كلان‌تر به اشتغال زنان روستايي در صنايع دستي كمك نمايد. به صورت خاص در مصاحبه با زنان فعال در زمينه صنايع دستي اين حمايت‌ها از سوي خانواده و همچنين احترامی بوده كه از سوي جامعه براي زنان شاغل روستايي در صنايع دستي درك شده است. به عبارتي، ظرفيت حمايتگري خانواده و جامعه در ايران مي‌تواند اشتغال زنان روستايي در صنايع دستي را تشويق و تقويت نمايد.

• **مضمون فراگير موانع اشتغال زنان در صنايع دستي؛** موانع اشتغال زنان روستايي در صنايع دستي طيف وسيعي از موضوعات از جمله موانع اجتماعي، موانع خانوادگي، موانع دولتي، موانع محصول و بازار صنايع دستي، موانع ملي و موانع مهارتي را شامل مي‌گردد.

در موانع اجتماعي دو دسته موانع مرتبط با فرهنگ روستا و موانع جنسيتي مطرح گرديد. در روستا، به‌زعم مصاحبه‌شوندگان كوچكي جامعه و حسادت، موجبات اختلال در اشتغال زنان روستايي را فراهم مي‌آورد. اما موانع جنسيتي در ارتباط با موضوعاتي همچون جدي گرفته نشدن بانوان، نگاه بالا به پايين از سوي مردان، تبعيض جنسيتي و نياز به تلاش مضاعف در قياس با مردان مي‌باشد. همان موضوعي كه بعضاً از آن تحت عنوان سقف شيشه‌اي ياد مي‌گردد.

موانع خانوادگي در ارتباط با مخالف مردان براي اشتغال زنان، عدم حمايت خانواده در برخي موارد و مسئوليت‌هاي خانه بود. اين موضوع در جوامع روستايي مي‌تواند از اشتغال زنان روستا در ابعاد بزرگ‌تر در زمينه صنايع دستي ممانعت به عمل آورد.

موانع دولتي از نظر مصاحبه‌شوندگان تنها در ارتباط با ناکارآمدی فرآیند اخذ وام بوده است.

موانع محصول و بازار صنایع دستی در کاربردی نبودن صنایع دستی، سوءاستفاده دلال‌ها و نبود مشتری برای صنایع دستی خلاصه شده است. مسلماً زنان روستایی به جهت آموزش‌های دوران کودکی - همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد - از مقوله صنایع دستی غریبه نیستند. اما اینکه این محصولات را چگونه با ذائقه مشتریان امروزی تطبیق و برای مخاطب جذاب سازند یکی از مسائلی است که زنان روستایی با آن مواجه می‌باشند. علاوه بر این، بعضاً زنان روستایی با زحمت فراوان یک محصول صنایع دستی را ساخته اما سود حاصل از آن نصیب دلال‌ها می‌گردد. نبود مشتری از دیگر مواردی است که دلسردی فعالان زن در زمینه صنایع دستی را به وجود آورده است.

موانع مالی به هزینه حضور در نمایشگاه‌ها، مشکل تهیه مواد اولیه برای صنایع دستی، بلندمدت بودن دوره بازگشت سرمایه، نبود سرمایه اولیه و هزینه‌بر بودن صنایع دستی اشاره دارد. موضوعاتی که مسلماً زنان روستایی بدون دریافت حمایت نمی‌توانند با آن‌ها مواجه شوند.

موانع مهارتی به موضوع مهمی اشاره دارد. از نظر مصاحبه‌شوندگان برخی آموزش‌های ارائه‌شده از سوی مراکز آموزشی در زمینه صنایع دستی به روز نبوده و نمی‌توان برای محصولات آن‌ها بازار مناسبی را پیدا نمود. به عبارتی هنوز آموزش‌ها در روستا در حالت استاد و شاگردی اتفاق افتاده و سینه‌به‌سینه منتقل می‌گردد. از این نظر، به‌روزرسانی و وجود آموزش‌های مکمل در زمینه‌هایی همچون مواد اولیه، طراحی و بازاریابی صنایع دستی ضروری به نظر می‌رسد.

• **مضمون فراگیر پیشنهادها برای اشتغال زنان در صنایع دستی؛** پیشنهادهای در سطح کلان، سطح کسب‌وکار و سطح فردی مطرح گردید.

در سطح کلان دولت در دو زمینه کمک در بازاریابی و فروش و همچنین نقش مشورتی و حمایتی می‌تواند به شاغلین زن صنایع دستی کمک نماید. علاوه بر این، در این سطح رسانه‌ها نیز می‌توانند نقش ایفا کنند. در زمینه بازاریابی و فروش، دولت می‌تواند با بر عهده گرفتن بازاریابی و فروش محصولات به‌صورت مستقیم، ایجاد بازارچه‌های محصولات صنایع دستی در مکان‌های پرتردد و همچنین ایجاد جشنواره‌های صنایع دستی در داخل استان و در استان‌های دیگر، به زنان شاغل در صنایع دستی روستایی کمک کند. اما نقش مشورتی و حمایتی دولت در تبدیل خانه‌های قدیمی به خانه‌های صنایع دستی، انجام مطالعات در زمینه زنان کارآفرین موفق در صنایع دستی و طراحی شیوه‌های جدید اعطای وام است. در این میان، رسانه‌های عمومی می‌توانند در معرفی زنان فعال و موفق در زمینه صنایع دستی نقش آفرینی کنند.

در سطح کسب‌وکار سه موضوع همکاری، توجه به بازار و مشتری و راه‌اندازی کسب‌وکار خانوادگی مطرح گردید. مقصود از همکاری، شکل‌گیری همکاری با سایر فعالین صنعت می‌باشد. مضمون توجه به بازار و مشتری شامل مفاهیمی همچون توجه به ظرفیت‌های محلی و ارائه محصولات کاربردی، ارائه کارهای جدید، خلاقانه و منطبق با نیاز مشتری، شناخت نیاز و ذائقه بازار، برندسازی صنایع دستی و کاربردی کردن صنایع دستی می‌باشد. علاوه بر این، کسب‌وکارهای خانوادگی در زمینه صنایع دستی به‌زعم مصاحبه‌شوندگان از احتمال موفقیت بالاتری برخوردار می‌باشند.

در سطح فردی، پشتکار داشتن موضوع کلیدی برای موفقیت زنان روستایی در زمینه اشتغال صنایع دستی به شمار می‌رود.

بحث

این پژوهش به احصاء ظرفیت‌ها، موانع و پیشنهادها پیرامون اشتغال زنان در حوزه صنایع دستی پرداخته است. ظرفیت‌های اشتغال زنان روستایی در سه دسته ظرفیت‌های مرتبط با صنایع دستی، آثار اشتغال زنان در صنایع دستی و حمایت از اشتغال زنان شناسایی شد. به نظر جنبه‌های مرتبط با ظرفیت‌های مرتبط با صنایع دستی همچون

دسترسى به مواد اوليه صنايع دستي در کشور، تنوع صنايع دستي در استان‌هاى مختلف، امکان ايجاد محصولات کاربردي بامهارت صنايع دستي، آشنايي با صنايع دستي از کودکی و ارائه آموزش‌هاى متنوع از صنايع دستي در مطالعات پيشين موردتوجه قرار نگرفته است. اين موضوع از آن جهت حائز اهميت است که نشانگر ظرفيت‌هاى ويژه اشتغال صنايع دستي در کشور ما است که بايد موردحمایت سياست‌گذاران قرار گرفته تا بتواند به زمينه اشتغال رسمى زنان روستايي در کشور منتج گردد.

اما آثار اشتغال زنان در صنايع دستي به نتايجی مشابه و مؤيد با پژوهش‌هاى پيشين منتج شد (اکبر اقلي و الياسى مقدم، ۱۳۹۳؛ عربخاني، سيدميرزايي، کلدی، ۱۳۹۸؛ رحمان، ۲۰۲۱؛ سواری و همکاران، خاتون پيله فروش و کيانی سلمی، ۱۳۹۵). اشتغال زنان در صنايع دستي هم‌زمان با ايجاد درآمدهاى اقتصادي، مشارکت اجتماعي ايشان را نيز افزايش می‌دهد. از اين منظر، نه تنها به منظور افزايش سطح اقتصاد خانواده روستايي بلکه در راستای توانمندسازي اجتماعي زنان نيز بايد اين حوزه موردتوجه بيشتر تصميم سازان قرار گيرد.

حمایت خانواده و احترام به خانم‌ها در جامعه از جمله مفاهيم ديگر - مرتبط با مضمون سازمان دهنده حمايت از ديگران - بود که پژوهش‌هاى گذشته به آن‌ها توجه نداشته است. اين نشان از جاىگاه ويژه زن روستايي دارد که می‌تواند به عنوان مشوقی برای اشتغال ايشان در صنايع دستي موردتوجه قرار گيرد.

مضمون موانع اشتغال زنان روستايي در صنايع دستي، در شش مقوله موانع اجتماعي، موانع خانوادگی، موانع دولتي، موانع محصول و بازاریابی، موانع مالی و موانع مهارتي دسته‌بندي شدند. موانع فرهنگي پيش‌تر در مطالعات ياداو و همکاران (۲۰۲۳)، واحدی، ناصری و مراد نژاد (۱۳۹۵) و سواری، شعبانی فمی و اصغری لقمجانی، معصومی و نوروزی (۱۳۹۹) مورد تأکيد قرار گرفته بود. موانع بازاریابی و تبليغات نيز از جمله موضوعاتی بود که در مطالعات واحدی، ناصر، ناصری و مراد نژادی (۱۳۹۵)، ووت، چان و لی (۲۰۲۱) و اوریدی و همکاران (۲۰۲۲) موردتوجه بوده است. بحث مانع اقتصادي به عنوان یک مسئله جدی نيز در مطالعات اصغری لقمجانی، معصومی و نوروزی (۱۳۹۹)، سواری، شعبانی فمی و شريف‌زاده (۱۳۹۶) و واحدی، ناصری و مراد نژادی (۱۳۹۵) مطرح شده است. ميشرا (۲۰۲۰) نيز بر ضرورت حمايت دولت در اشتغال زنان در صنايع دستي تأکيد دارد. در اين ميان، طرح موضوعات مرتبط با موانع خانوادگی و موانع مهارتي از جمله يافته‌هاى اين پژوهش می‌باشد که در مطالعات قبلی کمتر به آن‌ها پرداخته شده است. بايد توجه داشت جاىگاه زن در یک خانواده روستايي هنوز تابع موازين یک خانواده سنتي است. از اين منظر، تعريف هرگونه اشتغال برای اين زنان بايد با رعايت ملاحظات اين ساختار صورت پذيرد. اين موضوعی است که به‌خوبی در پژوهش حاضر تدقيق گرديد. مخالفت مردان برای اشتغال زنان (به‌خصوص در جوامع سنتي‌تر)، عدم حمايت خانواده و مسئوليت‌هاى خانه از جمله دغدغه‌هاى خانوادگی بود که از سوی زنان شاغل در زمينه صنايع دستي در روستاها مطرح شد. ارائه آموزش‌هاى لازم و تعريف برخي حمايت‌ها می‌تواند اين وضعيت را برای زنان روستايي تسهيل نمايد. موانع مهارتي نيز در پژوهش‌هاى پيشين مغفول مانده بود. مسلماً ارائه آموزش‌هاى به روز به‌خصوص در زمينه‌هاى همچون تهيه مواد اوليه مرغوب، طراحی کاربردي محصولات صنايع دستي و حتی شيوه‌هاى صحيح بازاریابی و فروش می‌تواند اشتغال زنان در اين زمينه را بهبود بخشد.

اما طرح پيشنهادهایی در سطوح مختلف کلان، کسب‌وکار و فردی از طرف شخص مصاحبه‌شوندگان - زنان فعال در زمينه صنايع دستي روستايي - از جمله ارزش افزوده اين پژوهش به شمار می‌رود. موضوعی که به نظر پژوهش‌هاى گذشته بدین شکل به آن توجه نداشته‌اند. در سطح کلان که مخاطب دولت و رسانه‌ها است فعاليت‌هاى نظير بازاریابی و فروش، نقش مشورتي و حمايتی و آگاهی بخشي رسانه می‌تواند مؤثر باشد. در خصوص بازاریابی و حمايتگري دولت نه تنها به صورت

مستقیم می‌تواند در نقش واسطه به فروش و بازاریابی محصولات صنایع‌دستی کمک نماید بلکه می‌تواند با فراهم کردن محل فروش همچون استفاده از خانه‌های تاریخی برای عرضه محصولات، راه‌اندازی جشنواره‌ها و کمک به شرکت در نمایشگاه‌ها نقش تسهیل‌گری ایفا نماید.

در سطح کسب‌وکار، فعالین زن این حوزه سه موضوع کلیدی را باید مدنظر قرار دهند. اول، با سایر فعالین این حوزه همراهی و همکاری داشته باشند. دوم، سعی کنند تا محصولات خود را با نیازهای روز بازار و مشتری انطباق داده و محصولاتی کاربردی و خلاقانه تولید کنند. سوم، آن‌گونه که مصاحبه‌شوندگان اذعان داشته‌اند کسب‌وکارهای خانوادگی در زمینه صنایع‌دستی روستایی از اقبال بیشتری برای موفقیت برخوردار هستند.

در سطح فردی نیز مطالعات گذشته پیشنهادی برای فعالیت زنان روستایی در زمینه صنایع‌دستی از دیدگاه صنعتگران این حوزه موردتوجه قرار نداده‌اند. این در حالی است که پژوهش حاضر بر پشتکار داشتن زنان روستایی در این حوزه به‌عنوان یک راهکار در سطح فردی تأکید دارد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر از سه منظر با پژوهش‌های پیشین متمایز بود؛ اول، به دنبال ترسیم یک تصویر جامع از اشتغال زنان در زمینه صنایع‌دستی به‌جای اکتفاء بر یک بعد خاص بود. دوم، به‌جای تمرکز بر روستایی خاص اشتغال زنان روستایی در کل کشور را مدنظر قرارداد و سوم، سعی دارد تا راهکارهای بهبود اشتغال زنان روستایی در زمینه صنایع‌دستی را از زبان خود ایشان مورد پیگیری قرار دهد. بدین منظور، مصاحبه با ۱۶ نفر از زنان فعال در زمینه صنایع‌دستی روستایی صورت پذیرفت. خروجی مطالعه به شناسایی مجموعه‌ای از ظرفیت‌ها، موانع و پیشنهادها جهت بهبود اشتغال زنان در حوزه صنایع‌دستی منجر شد. تقویت ظرفیت‌ها و رفع این موانع می‌تواند به اشتغال‌زایی بیشتر زنان در زمینه صنایع‌دستی کمک نماید. علاوه بر این توجه به پیشنهاداتی همچون نقش‌آفرین دولت در بازاریابی، فروش و نقش مشورتی و حمایتی تا پیشنهادها برای کسب‌وکارها همچون تولید محصولات خلاقانه و کاربردی می‌تواند راهگشا باشد. پیشنهاد می‌شود اشتغال زنان روستایی در پژوهش‌های آتی محورهای دیگر مبتنی بر ظرفیت‌های موجود در روستاها همچون توسعه گردشگری روستایی به‌واسطه زنان مورد مطالعه قرار گیرد.

از جمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به دشواری شناسایی زنان فعال در زمینه صنایع‌دستی و همچنین عدم استقبال برخی از ایشان برای انجام مصاحبه اشاره کرد. برای انجام پژوهش‌های بیشتر پیشنهاد می‌شود به بررسی ابعاد اشتغال زنان در سایر کسب‌وکارهای خرد همچون کسب‌وکارهای گردشگری پرداخته شود. علاوه بر این، می‌توان از مفاهیم استخراج‌شده در این پژوهش به‌منظور طراحی یک پژوهش کمی و ارزیابی تعمیم‌یافته‌های آن بهره برد.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهام‌نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدير و تشکر

نويسندگان از همه کسانی که در انجام اين پژوهش به ما ياری رساندند، به ویژه کسانی که کار ارزيايي کيفيت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می نمايند.

منابع

- اکبراقلي، فرحناز و الياسی مقدم، محمد. (۱۳۹۳). واکاوی نقش توليدي زنان روستايي با تأکيد بر صنايع دستي (مطالعه موردی: بخش زرخان شهرستان نيشابور). همایش ملی زن و توسعه پايدار روستايي، ۲۲ بهمن ۱۳۹۳، دانشگاه فردوسی، صص. ۱۵-۱.
- اصغری لقمجانی، صادق، معصومی، مهدی و نوروزی، نسرین. (۱۳۹۹). محدوديت‌های زنان توليدکننده صنايع دستي در روستاهای شهرستان ايرانشهر. راهبردهای توسعه روستايي، ۷(۳)، ۳۰۲-۳۲۲. [Doi: 10.22048/rdsj.2021.266488.1908](https://doi.org/10.22048/rdsj.2021.266488.1908)
- جليليان، سارا؛ گرکاني، سيد اميرحسين؛ اميري، سجاد و قرباني، معصومه. (۱۴۰۲). بررسی تأثير دارايي‌ها بر پايداری معيشت زنان روستايي در شهرستان گچساران. پژوهش‌های روستائي، ۱۴(۳)، ۵۵۴-۵۶۹. [doi: 10.22059/jrur.2023.361315.1852](https://doi.org/10.22059/jrur.2023.361315.1852)
- حسينی نيا، غلامحسين و ملک محمدی، ايرج. (۱۳۷۸). بررسی نگرشی زنان روستايي نسبت به فعاليت‌های کشاورزی، دامداری، صنايع دستي محیط روستا و برنامه‌های آموزشی. نشریه جهاد، ۲۲۰، ۲۲۱، ۱۴-۷.
- خاتون پيله فروش، ربابه و کيانی سلمی، صديقه. (۱۳۹۵). نقش صنايع دستي در کارآفريني فارغ‌التحصيلان رشته صنايع دستي دانشگاه کاشان. جلوه هنر، ۱۶، ۶۹-۵۵. [doi: 10.22051/jjh.2017.181](https://doi.org/10.22051/jjh.2017.181)
- سليماني، عادل، خالدی، خوشقدم و پاپ زن، عبدالحميد. (۱۳۹۰). ارزشيابی آموزش‌های فنی حرفه‌ای زنان روستايي در زمينه صنايع دستي. فصلنامه زن و جامعه، ۲(۷)، ۲۱-۳۸. [doi: 10.1001.1.20088566.1390.2.7.2](https://doi.org/10.1001.1.20088566.1390.2.7.2)
- سواری، مسلم؛ شعبانعلی فمی، حسين و شريف‌زاده، محمدشريف. (۱۳۹۶). موانع توسعه اشتغال زنان روستايي در صنايع دستي شهرستان ديواندره. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستايي، ۳(۲۱)، ۳۶-۱۷.
- سواری، مسلم؛ مخلص آبادی فراهانی، مترضی؛ ساکی، صمد و شعبانعلی فمی، حسين. (۱۳۹۲). تحليل نگرش زنان روستايي شهرستان ديواندره نسبت به اشتغال در بخش صنايع دستي. مجله پژوهش و برنامه‌ريزی روستايي، ۲(۴)، ۲۸۶-۲۵۹.
- صادقی مقدم، محمدرضا. (۱۳۹۱). طراحی و تبیین الگوی هماهنگی زنجيره تأمین در سطح شبکه تأمین خودروسازی مطالعه موردی ايران خودرو. پایان‌نامه دکتری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه تهران.
- عبدی، مسعود؛ سيد ميرزایی، سيد محمد و سواديان، پروين. (۱۴۰۲). عوامل مؤثر بر اشتغال‌زایی زنان در مصنوعات صنايع دستي روستايي در حوزه کشاورزی، مطالعه موردی آذربایجان غربی. نشریه مطالعات هنر اسلامي، ۲۰(۴۹)، ۵۰۷-۵۲۸. [doi: 10.22034/ias.2021.260999.1458](https://doi.org/10.22034/ias.2021.260999.1458)
- علی بیگی، اميرحسين و تقی بیگی، معصومه. (۱۴۰۲). برنامه‌ريزی راهبردی توانمندسازی زنان روستايي استان کرمانشاه از طريق کارآفريني: کاربرد تکنیک Meta-SWOT. پژوهش‌های روستائي، ۱۴(۱)، ۹۰-۱۱۳. [doi: 10.22059/jrur.2023.351332.1796](https://doi.org/10.22059/jrur.2023.351332.1796)
- فلاح تبار، نصراله. (۱۳۹۷). ارزيايي نقش زنان روستايي در صنايع دستي و ارتقاء توسعه پايدار روستايي (مطالعه موردی جوادآباد ورامين). نگرش‌های نو در جغرافياي انسانی، ۱۰(۲)، ۱۴۶-۱۲۹.
- واحدی، مرجان؛ ناصری، ستاره و مراد نژادی، همایون. (۱۳۹۵). شناسايي مشکلات توسعه صنايع دستي برای زنان روستايي شهرستان ایلام. ششمین کنگره ملی علوم ترويج و آموزش کشاورزی و منابع طبيعي ايران، شیراز: دانشگاه شیراز.
- وزارت ميراث فرهنگي، گردشگری و صنايع دستي. (۱۴۰۱). سالنامه آماری ميراث فرهنگي، گردشگری و صنايع دستي ۱۴۰۱.

References

- Aydın, K., Kantarcı, T., & Yildirim, S. (2023). Female Entrepreneurs and Employees Among the Economy: Selected Indicators From Turkey. *In Female Entrepreneurship as a Driving Force of Economic Growth and Social Change* (pp. 111-135). IGI Global. [doi: 10.4018/978-1-6684-7669-7](https://doi.org/10.4018/978-1-6684-7669-7)

- Aytekin, G. K. (2019). Importance of women employment in economy: The case of Turkey. In *Handbook of research on contemporary approaches in management and organizational strategy* (pp. 188-206). IGI Global.
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: An analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385–405. Doi: 10.1177/146879410100100307
- Akhter, J., & Cheng, K. (2020). Sustainable empowerment initiatives among rural women through microcredit borrowings in Bangladesh. *Sustainability*, 12(6), 1–19. Doi: 10.3390/su12062275
- Ahammad, I., & Moudud-Ul-Huq, S. (2013). Women entrepreneurship development In Bangladesh challenges and prospects. *International Journal of Innovative Research and Development*, 2(7), 41–48. (ISSN 2278–0211).
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: thematic analysis and code development*. Sage.
- Coughlin, J. H., & Thomas, A. R. (2002). *The rise of women entrepreneurs: People, processes, and global trends*. Greenwood Publishing Group.
- Dhamija, J. (1975). Handicrafts: A source of employment for women in developing rural economies. *Int'l Lab. Rev*, 112, 459.
- Din, T. M. U. (2014). Handicraft production and employment in Indian: an economic analysis. *Global Journal of Human-Social Science: (E)*, 14(4), 27-31.
- Das, M. (2000). Women entrepreneurs from India: Problems, motivations and success factors. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 15(4), 67–81. Doi: 10.1080/08276331.2000.10593294
- Doran, J., McCarthy, N., & O'Connor, M. (2018). The role of entrepreneurship in stimulating economic growth in developed and developing countries. *Cogent Economics & Finance*, 6(1), 1–14. Doi: 10.1080/23322039.2018.1442093
- Ferdousi, F., & Mahmud, P. (2019). Role of social business in women entrepreneurship development in Bangladesh: Perspectives from Nobin Udyokta projects of Grameen Telecom Trust. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 9(1), 1–21. Doi: 10.1186/s40497-019-0184-
- Gautam, R. K., & Mishra, K. (2016). Study on rural women entrepreneurship in India: Issues and challenges. *International Journal of Applied Research*, 2(2), 33–36.
- Hechavarría, D., Bullough, A., Brush, C., & Edelman, L. (2019). High-growth women's entrepreneurship: Fueling social and economic development. *Journal of Small Business Management*, 57(1), 5–1. Doi: 10.1111/jsbm.12503
- Hoque, M., & Itoharu, Y. (2009). Women empowerment through participation in micro-credit programme: A case study from Bangladesh. *Journal of Social Sciences*, 5(3), 244-250. Doi: 10.3844/jssp.2009.244.250
- Hossain, A., Naser, K., Zaman, A., & Nuseibeh, R. (2009). Factors influencing women business development in the developing countries: Evidence from Bangladesh. *International Journal of Organizational Analysis*, 17(3), 202–224. doi: 10.1108/19348830910974923
- International Labour Organization. (2023). The gender gap in employment: What's holding women back?. <https://webapps.ilo.org/infostories/en-GB/Stories/Employment/barriers-women>.
- Kunugi, T. (1989). Women and population aging. *Asia-Pacific Population Journal*, 4(2), 75-79.
- Kutluay Şahin, D. (2022). Kadın İstihdamının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Ampirik Bir Analiz. *Uluslararası Ekonomi Ve Yenilik Dergisi*, 8(2), 277-288. <https://doi.org/10.20979/ueyd.1135131>
- Mozumdar, L., Hagelaar, G., van der Velde, G., & Omta, S. W. F. (2020). Determinants of the business performance of women entrepreneurs in the developing world context. *Multidisciplinary Scientific Journal*, 3(2), 215–235. Doi: 10.3390/j3020017
- Mishra, M. (2020). Handicraft Gives Women A New Identity. *International Journal of Innovative Research and Advanced Studies*. 7 (5), 134-137.
- Nawaz, F. (2009). Critical factors of women entrepreneurship development in rural Bangladesh. *Bangladesh Development Research Center (BDRC)*, 1–16. Doi:10.2139/ssrn.1403411
- Pato, M. L., & Teixeira, A. A. (2016). Twenty years of rural entrepreneurship: A bibliometric survey. *Sociologia Ruralis*, 56(1), 3–28. Doi: 10.1111/soru.12058

- Oridi, F. I., et al. (2022). Prevailing factors of rural women entrepreneurship in Bangladesh: evidence from handicraft business. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 12(1), 305-318. DOI: 10.1007/s40497-022-00327-z
- Rahman, H. (2021). Empowering women through handicraft industry: A case study of Rangpur. *JnU journal of economics*, 3(1), 13-30.
- Statista. (2023). Global population 2000-2022, by gender. <https://www.statista.com/statistics/1328107/global-population-gender/>.
- Strawser, J. A., Hechavarría, D. M., & Passerini, K. (2021). Gender and entrepreneurship: Research frameworks, barriers and opportunities for women entrepreneurship worldwide. *Journal of Small Business Management*, 59(1), 1–15. Doi: 10.1080/00472778.2021.1965615
- Saleh, A. (1995). A profile of the women entrepreneurship in Bangladesh. *Journal of Business Studies*, 16(1), 159–170
- Yadav, U. S., et al. (2023). Evaluation of factors affecting entrepreneurship: a case of Indian women in the handicraft industry. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 1-17.
- IFC (International Finance Corporation). (2013). Investing in women's employment: Good for business, good for development. *Report of the IFC Gender Program and its WINvest (Investing in Women) initiative*.
- Wut, T.-M., et al. (2021). Unconventional entrepreneurship: Women handicraft entrepreneurs in a market-driven economy. *Sustainability*, 13 (13), 61-72. Doi: 10.3390/su13137261
- Akbar Agholi, F., & Eliasi Moghadam, M. (2013). Analyzing the productive role of rural women with emphasis on handicrafts (case study: Zabarkhan section of Neishabur city). *National Conference on Women and Sustainable Rural Development*, 22 February 2013, Ferdowsi University, pp. 1-15. [In Persian]
- Asghari Lafmejani, S., masoumi, M., & norouzi, N. (2020). Constraints on craftswomen in the villages of Iranshahr County. *Rural Development Strategies*, 7(3), 302-322. doi: 10.22048/rdsj.2021.266488.1908 [In Persian]
- Hosseini, G., & Malek Mohammadi, I. (1999). Attitudinal survey of rural women towards agricultural activities, animal husbandry, handicrafts in the village environment and educational programs. *Jihad magazine*, 220, 221, 7-14. [In Persian]
- Solimani, A., KHaledi, K., & Papzan, A. (2011). An Evaluation of Handicrafts Technical and Vocational Trainings of Rural Women. *Journal of Woman and Society*, 2(7), 21-38. doi: 20.1001.1.20088566.1390.2.7.2. [In Persian]
- Khaton Pileh phorush, R., & Kiani Salimi, S. (2016). Role of Handicrafts in Entrepreneurship of Handicrafts Graduates of Kashan University. *Glory of Art (Jelve-y Honar)*, 8(2), 55-68. doi: 10.22051/jjh.2017.181. [In Persian]
- Ministry of Cultural Heritage, Industry and Crafts. (2022). Statistical yearbook of cultural heritage, tourism and handicrafts2022. [In Persian]
- Sawari, M., Shabanali Femi, H., & Sharifzadeh, M.S. (2016). Obstacles to the development of rural women's employment in handicrafts of Diwandre city. *Journal of Spatial Economics and Rural Development*, 3(21), 17-36. [In Persian]
- Sawari, M., Mokhlasabadi Farahani, M., Saki, S., & Shabanali Femi, H. (2012). Analyzing the attitude of rural women of Diwatdere city towards employment in handicraft sector. *Journal of Rural Planning and Research*, 2(4), 286-259. [In Persian]
- Sadeghi Moghadam, M.R. (2011). *Designing and explaining the coordination model of the supply chain at the level of the automotive supply network, a case study of Iran Khodro*. PhD Thesis, Faculty of Management and Accounting, University of Tehran. [In Persian]
- Abdi, M., Seyyed Mirzaie, S. M., & Savadian, P. (2023). Factors Affecting employment of Women in Rural Handicrafts in Agriculture, A Case Study of West Azerbaijan Province. *Islamic Art Studies*, 20(49), 507-526. doi: 10.22034/ias.2021.260999.1458 [In Persian]
- Falah Tabar, N. (2017). Evaluating the role of rural women in handicrafts and promoting sustainable rural development (a case study of Javadabad Varamin). *New Perspectives in Human Geography*, 10(2), 146-129. [In Persian]